VIKIPEEDIA

Amavaka keel

See artikkel ootab keeletoimetamist.
Kui oskad, siis palun aita artiklit keeleliselt parandada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Amavaka_keel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Amavaka, ka **amaguako**, **amawaka**, **ameuhauge**, **ipitineri**, **savako** on keel, mida kõneldakse Ucayali, Madre de Diosi ja Amazonase piirkonna edelaosas Peruus ning Acre osariigis Brasiilias.[1][2]

Amavaka keel	
Piirkonnad	Peruu, Brasiilia
Kokku kõnelejaid	310[1]
Keelesugulus	pano keeled amavaka keel
Keelekoodid	
ISO 639-3	amc

Sisukord

Kõnelejate arv
Keelekasutus
Dialektid
Numeraalid
Keele foneetiline struktuur
Tähestik
Keelenäide
Kirjaviis
Muud huvitavat
Viited

Kõnelejate arv

Etnilisi amavaka keele kõnelejaid on kokku 500–300 Peruus ja 200 Brasiilias. Kuigi täpsemalt on pakutud Peruusse 90 inimest või vähem (2000. aasta loenduse järgi). Brasiilia andmed näitavad 220 inimest (1995. aasta seisuga).[1]

Keelekasutus

Seda keelt kõneldakse peamiselt kodudes ja külades, kõnelejad on enamuses vanemad täiskasvanud. Vaid need lapsed, kes on sügaval kogukonna sees geograafiliselt, oskavad veel seda keelt. Keele kasutamist halvendab ka asjaolu, et kogukond ise on identiteedikriisis segaabielude pärast teiste rahvastega, mis annab tõuke rääkida muid keeli. Peale amahuaka keele kõneldakse peamiselt hispaania keelt. Peruu aladel on amavaka keele elusust hinnatud 7-ga, Brasiilia aladel 8b-ga, mis tähendab põhimõtteliselt väljasurnud keelt.[1]

Kirjaoskus on kuni 50% inimestel. Mõned osad piiblist on tõlgitud kohalikku keelde aastatel 1963–1977. Avaldatud on sõnaraamat ja grammatikaõpik.[3][4]

Dialektid

Amavaka keelel on nelja tüüpi dialekte: Peruus kashinawa ja shipibo-conibo. Brasiilias inuvaken ja viwivakeu.[1]

Numeraalid

1 – *tíí*

2 – *rávuu*

3 – *químishá*

4 – *cuátoro*

5 – *mûcun*

6 – *rávuurivicún*

7 – *múcun-tóhastináquiha*

8 – *múcun-papiicun-cutahax*

9 – *râvuuriví*

10 – *múcun-quiyoo*[5]

Keele foneetiline struktuur

Amavaka keeles on järgmised häälikud[6]:

Konsonandid	**Huulhäälik**	**Hambasombuhäälik (alveolaar)**	**Post-alveolaarne**	**Palataalne konsonant**	**Pehme suulaehäälik**	**Kõrisulghäälik**
Sulghäälikud	p	t			k	ʔ
Afrikaat		ts	tʃ			
Frikatiiv		s	ʃ		x	h
Nasaalsed	m	n				
Poolvokaal	w			j		
Laksuv häälik		r				
Vokaalid	Eesvokaal	Keskvokaal	Tagavokaal			
Kõrge vokaal	i ĩ	ɨ ɨ̃				
Keskmine vokaal			o õ			
Avatud vokaal		a ã				

Tähestik

Amavaka tähestik on laenatud hispaania keelest, kuid on mõningaid iseärasusi. Näiteks täheühend *ch* on nagu *tš*, inglise keeles *chair*, "tool" – amavaka keeles kirjutatakse *č*. Täheühend *tz* on pigem *ts*, inglise keeles *cats* "kassid" – amavaka keeles hääldatakse aga *th*-na. Häälik *z* on kui *s* (*sing* - "laulma"; või *th*, inglise keeles *the*, "see".[7]

Keelenäide

Tzovan jato jumahaito hinaayamanonmun vacunoxcanquihnucanpu. Tzovan jato zinaayamanonmun vacunoxcanquihnucanpu. Jonitzan derechocavizyahtoxrivimun vacunoxcanquihqui. Quiyoovinin shinanquin hiromaquin jaucuzahavorahquiqui shinantimunhcanquihqui. Vacurazixquicavizhi quiyoovinixjatimunhcanquihnucanpu.

Eesti keeles ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsiooni 1. artikkel: Kõik inimesed sünnivad vabade ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt. Neil on mõistus ja südametunnistus ning nende suhtumist üksteisesse peaks kandma vendluse vaim.[8]

Kirjaviis

Kirjutatakse ladina tähestikus, kuna on olemuselt ja häälduselt sarnane kastiilia keelele. Traditsioonilist hääldamist tuleb kasutada traditsiooniliste tähekombinatsioonide või *th* puhul. Nasaalhäälikute puhul tuleb lisaks jälgida veel sõna intonatsiooni, mis kirjapildis väljendub rõhumärgina: *a* – madal toon, *á* – kõrge toon – kuna seda esineb küllaltki palju, siis keel on ilmekas ja emotsioonirikas.[9]

Muud huvitavat

Enamus morfeeme amavaka sõnades on seotud. Mõned neist on ka kui kliitikud – *-hnu* / *-nu*.
'*Hiya-x -mun hun jo -cu -hnu.*
Inglise keeles: "*It is I who has arrived.*".

Viited

1. http://www.ethnologue.com/language/amc
2. http://multitree.org/codes/amc.html
3. Diccionaro amahuaca. Hyde, Sylvia Y. Instituto Lingüistico de Verano. 1980
4. Aspects of Amahuaca Grammar. An Endangered Language of the Amazon Basin. Sparing-Chavez Margarethe. SIL e-Books. 2012.
5. http://lingweb.eva.mpg.de/numeral/Amahuaca.htm
6. http://www.sil.org/resources/publications/entry/51672
7. http://linguistics.berkeley.edu/~saphon/en/inv/Amahuaca.html
8. http://www.omniglot.com/writing/amahuaca.htm
9. http://www.language-archives.org/language/amc

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Amavaka_keel&oldid=5265181"

Selle lehekülje viimane muutmine: 10:08, 4. aprill 2019.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.